

UO'T: 631.52.633.19

NAV VA LINIYALARDA O'RGANILGAN MIQDORIY BELGILARNING O'ZARO KORRELYATSION BOG'LANISH DARAJASI

Holiqulov Omon Axrorovich

Don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot instituti Sirdaryo ilmiy tajriba stansiyasi
Ilmiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari

Mamirov Nurbek Voitqul o'g'li

Don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot instituti Sirdaryo ilmiy tajriba stansiyasi
Agrotexnologiya va o'simliklarni himoya qilish bo'lim boshlig'i

Norbutayeva Begoyim Xusan qizi

Don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot instituti Sirdaryo ilmiy tajriba stansiyasi
Seleksiya va urug'chilik laboratoriya mudiri, q.x.f.f.d., katta ilmiy xodim

Аннотация

Tadqiqot natijalariga asoslangan holda bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona ; bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, 1000 dona don vazni, miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, hamda bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona ; bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, miqdoriy belgilari o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'lanish mavjudligi aniqlandi.

Kalit so'zlar: o'simlik, poya, ko'k no'xat, nav, variant, dukkak, don, 1000 dona don vazni, hosildorlik

Аннотация

По результатам исследования установлено, что между количественными характеристиками число стручков на растении, шт; среднее число зерен на растении, с числом зерен, $r=0,9$ сильной масса 1000 зерен, с числом зерен, $r=0,9$ сильной и среднее число зерен на растении, шт; число стручков на растении, с числом зерен, $r=0,9$ сильной существует сильная корреляционная связь

Ключевые слова: Растение, стебель, зеленый горох, сорт, вариант, бобовые, зерно, масса 1000 зерен, урожайность

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLER KARANTINI

Abstract

Based on the results of the study, it was found that there is a strong correlation between the quantitative characteristics of the number of pods per plant, units, the average number of grains per plant, units the average number of grains per plant, with the number of grains, $r=0.9$ strong, the weight of 1000 grains, with the number of grains, $r=0.9$ strong, and the average number of grains per plant, with the number of grains, $r=0.9$ strong.

Keywords: plant, stem, green peas, variety, variant, legumes, grain, weight of 1000 grains, yield

Kirish.

Xo'raki no'xat oziq-ovqat, konserva sanoatlarida va ko'k oziqa uchun ekib o'stiriladi. Ko'k no'xat eng uzun kunli o'simlik hisoblanib, bahorgi navlarining o'suv davri 70-140 kungacha, kuzgi navlarida bu ko'rsatkich 190-220 kunni tashkil etadi. Xo'raki no'xat sovuqqa chidamli, urug'lari 4-5 OS da ham unib chiqadi, maysalari -8 OS gacha sovuqqa chidamli bo'lib, issiqqa kam talabchan, o'zidan changlanuvchi bo'lib, gullari 16-20 OS da yaxshi shakllanadi va changlanadi. Havo harorati 12-16 daraja bo'lganda Xo'raki no'xatning o'suv organlari yaxshi o'sadi va shakllanadi.

Bu o'simlik namsevar bo'lib, yaxshi o'sib rivojlanishi, havodan biologik azotni faol to'plashi uchun, tuproqdagi namlik ChDNS ga nisbatan 80-85% bo'lishini talab etadi, namlikning 65% dan pasayishi hosildorlikning keskin kamaytiradi, yomon gullaydi, yomon changlanadi va yomon o'sadi. Ildizlarda tuganaklarning shakllanishi ham kamayadi.

Xo'raki no'xat ildizi o'q ildiz bo'lib, yaxshi tarmoqlangan, tuproqqa 1,5-2,0 metr chuqurlikga kirib boradi, ammo uning 70-85 % qismi tuproqning xaydalma 0-30 sm.da joylashadi. Ko'k no'xat ildizlarida havodagi mavjud erkin molekulyar azot zahirasidan (78%) simbioz jarayoni hisobiga tuproqda ekologik sof biologik azot to'playdi. O'simlik ildizida tuganaklar qulay sharoitda unib chiqqan maysalik davridan boshlab shakllanadi.

Almashlab ekishdagi o'rni Xo'raki no'xatni kuzgi boshqoli don ekinlaridan, kartoshka, makkajo'xori, qand lavlagidan keyin ekish yaxshi samara beradi. Dukkakli o'simliklar ekilgan maydonlarga ikkinchi yilda ekish tavsiya qilinmaydi. Kungaboqardan keyin va cho'l xududlariga ekish ham yaxshi natija bermaydi. Bunday joylarga ekilganda olinadigan don va xashak hosili keskin kamayishi kuzatiladi.

Don va dukkakli ekinlar ilmiy-tadqiqot institutining Sirdaryo ilmiy-tajriba stantsiyasi 2024 yil dala tajriba maydonida sug'oriladigan tuproqlar sharoitida xo'raki no'xat o'simliklarining nav va liniyalarini ko'rgazmali ko'chatzorida o'rganish maqsadida dala tajribalari asosida ilmiy tadqiqotlar olib borildi.

Tadqiqot maqsadi xo'raki no'xatning nav va liniyalarning sug'oriladigan tuproqlar sharoitida o'stirishga mos, serhosil, seroqsil yangi navlarini yaratish va

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLER KARANTINI

buning uchun ko'rgazmali ko'chatzorlarda o'stirilgan nav va liniyalarining agroekologik moslashuvchanligini har tomonlama o'rganish orqali eng yaxshi moslashganlari asosida sug'oriladigan tuproq iqlim sharoitida nav va liniyalarni o'stirishni yo'lga qo'yish orqali o'rganishdan iboratdir

Materiallar va uslublar.

Dala tajribalari 2024 yil davomida Don va dukkakli ekinlar ilmiy tadqiqot institutining Sirdaryo ilmiy-tajriba stantsiyasi tajriba dalasining sug'oriladigan kam sho'rlangan, bo'z o'tloqi tuproq sharoitida o'tkazildi.

Xo'raki no'xatda olib borilgan fenologik kuzatuvlar "Dala tajribalarini o'tkazish uslubiyatlari" (O'zPITI 2007), ilmiy uslublar asosida o'tkazildi.

Natijalar va munozara.

Korrelyatsion bog'lanish xo'raki no'xat navlarining unuvchanligi, ko'chatlar soni, biometrik ko'rsatkichlari, don sifat ko'rsatkichlari, hosildorligi, kabi belgilari bo'yicha birlamchi malumotlar laboratoriya sharoitida shakllantirildi. Olingan malumotlar L.M.SHimlyanikova {90: 65-107-b}. ning "SPSS-17 maxsus dasturi yordamida statistik tahlil qilish, ilmiy ishlarga matematik ishlov berish" uslubiy ko'rsatmasi asosida tahlil qilindi. Xo'raki no'xat belgilari miqdoriy ko'rsatkichlari o'rtasidagilar darajasi bo'yicha 3ta guruhga ajratiladi :

- 1- kuchsiz korelyatsion bog'lanish $r=0.3-0.5$;
- 2- o'rtada darajada korelyatsion bog'lanish $r=0.5-0.7$
- 3- kuchli korelyatsion bog'lanish $r= >0.7$

Xo'raki no'xatning o'rganilgan miqdoriy ko'rsatkichlari o'rtasidagi korelyatsion bog'lanish darajasini aniqlash uchun maxsus SPSS-17 dasturi yordamida korelyatsion matrisa hisoblanadi. Ushbu matrisada barcha o'rganilgan belgilar o'rtasidagi korelyatsiya kafissenti aniqlandi.

SPSS – 14 (Statistical Pacrage for the Sosial Sciences) zamonaviy statistika dasturidan biri bo'lib, ushbu dastur yordamida belgilangan miqdoriy ko'rsatkichlarni stastik tahlil qilishda qo'llaniladi. Bunda belgilarning arifmetik o'rtacha ko'rsatkichlari, hisoblashda keng foydalaniladi, shu bilan birga birga ushbu dastur yordamida seleksiya uchun boshlangich manbalarni tanlashda faktorli tahlildan o'tkazishda, biotiplar turlarning o'zaro o'xshashligini aniqlashda va klaster usuliga solishda ham keng miqyosda foydalaniladi. SPSS-17 maxsus dastur yordamida raqobatli nav sinovidagi nav va liniyalarining biometrik ko'rsatkichlarida korelyatsion bog'lanish hisoblanganda bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona ; bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, bir tup o'simlikdagi don vazni, gr miqdori bilan, $r=0,8$ kuchli, 1000 dona don vazni, miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, bitta dukkakdagi o'rtacha don soni, dona ; bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,6$ kuchli, bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni,dona ; bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, bir tup o'simlikdagi don vazni, gr miqdori bilan, $r=0,8$ kuchli, bitta

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

dukkakdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,6$ kuchli, bir tup o'simlikdagi don vazni, gr ; Bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona miqdori bilan, $r=0,8$ kuchli, bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,8$ kuchli, bular o'rtasida korrelyatsion bog'lanish kuchli ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalariga asoslangan holda qolgan miqdoriy belgilar o'rtasida korrelyatsion bog'lanish mavjud emas, yoki kuchsiz darajada ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga ushbu dastur yordamida seleksiya uchun boshlang'ich manbalarni tanlashda faktorli tahlildan o'tkazishda, biotiplar, turlarning o'zaro o'xshashligini aniqlashda va klaster usuliga solishda ham keng miqyosda foydalaniladi.

1-jadval

Biometrik ko'rsatkichlar va hosildor o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar darajasi. (2024.y)

Asosiy poyasining balandligi, sm		-0,2	0,3	-0,2	0,2	0,2	-0,3	-0,1
Haqiqiy ko'chat qalinligi 1000 tupga	-0,2		-0,2	-0,5	-0,2	-0,3	,02	0,5
Birtupo'simlikdagi dukkaklar soni, dona	0,3	-0,3		0,3	0,9**	0,8**	-0,7**	0,4
Bitta dukkakdagi o'rtacha don soni, dona	-0,2	-0,5	0,3		0,6*	0,5	-0,6*	0,3
Bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona	0,2	-0,2	0,9**	0,6*		0,8**	-0,8**	0,4
Bir tup o'simlikdagi don vazni, gr	0,2	-0,4	0,8**	0,5	0,8**		-0,4	0,4
1000 dona don vazni, gr	-0,2	02	-0,7**	-0,6*	-0,8**	-0,4		-0,3
Asosiy poyaning balandligi, sm	-0,1	0,5	0,4	0,3	0,4	0,4	-0,3	

Xulosa.

Tadqiqot natijalariga asoslangan holda bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona ; bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, 1000 dona don vazni, miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, hamda bir tup o'simlikdagi o'rtacha don soni, dona ; bir tup o'simlikdagi dukkaklar soni, dona miqdori bilan, $r=0,9$ kuchli, miqdoriy belgilari o'rtasida kuchli korrelyatsion bog'lanish mavjudligi aniqlandi.

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLER KARANTINI

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Qishloq xo'jaligida bozor mexanizmlarini keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida» 2018-yil 28-fevraldagi 149-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17 iyundagi «Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish choratadbirlari to'g'risida»gi PF-5742-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 14 fevraldagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasini amalga oshirishga doir tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida" gi farmoyishi.
4. Kuliev T. Dukkakli don ekinlaridagi aminokislotalar tarkibi va miqdori. // AGRO ILM. -Toshkent, 2015. -№5 (38). – 33 b.
5. Yaqubov Z., Sarimsoqov U. Yangi "Polvon" va "Zumrad" xo'raki no'xat navlarining bahorgi ekish muddatlarini hosildorlikka ta'siri. // Agro ilm 2017-y. №1[45] son. 28-bet.
6. Mirsharipova G. Sirdaryo viloyati sharoitida ekish muddatining no'xat navlari hosildorligiga ta'siri. // AGRO ILM. -Toshkent. 2014. -№4 (32). 21-22-b.